

Monika KWIECIŃSKA
mkwiecinska@panschelm.edu.pl
<http://orcid.org/0000-0001-8637-3702>

Emilia ORDYNIEC
emilia.ordyniec@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-9915-1727>

Państwowa Akademia Nauk Stosowanych w Chełmie
Instytut Matematyki i Informatyki
<https://doi.org/10.34739/dsd.2023.02.04>

WPLYW MIGRACJI NA BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE W ZWIĄZKU Z WOJNĄ NA UKRAINIE

ABSTRAKT: Publikacja prezentuje szereg problemów wpływających na wybrane obszary bezpieczeństwa społecznego Polski w związku z wojną na Ukrainie. Postawiono tezę, w której przypuszcza się, że migracje powodowane wojną na Ukrainie przyczyniły się do niestabilności części obszarów bezpieczeństwa społecznego, takich jak system edukacji, rynek pracy czy bezpieczeństwo socjalne (ograniczone do potrzeby zapewnienia bytu poprzez analizę rynku nieruchomości). Celem artykułu jest określenie wpływu tych migracji na wymienione w hipotezie obszary bezpieczeństwa społecznego. W związku z powyższym zdefiniowano zjawisko migracji, termin uchodźca i bezpieczeństwo społeczne, omówiono statystyki odnoszące się do badanego zjawiska migracji, wskazano instytucjonalno-prawne formy pomocy dla Ukraińców. Na podstawie badań ilościowo-jakościowych scharakteryzowano niestabilności w obszarze systemu edukacji, rynku pracy i rynku nieruchomości. Badania te przeprowadzone zostały przez takie osoby i instytucje jak Fundacja Szkoła z Klasą, ekspertów rynku nieruchomości, jak również oparto się na badaniach zleconych przez Rzecznika Praw Obywatelskich oraz ogólnodostępnych statystykach Straży Granicznej i Urzędu do spraw Cudzoziemców.

SŁOWA KLUCZOWE: bezpieczeństwo społeczne, migracje, uchodźstwo, system edukacji, wojna na Ukrainie

THE IMPACT OF MIGRATION ON SOCIAL SECURITY IN CONNECTION WITH THE WAR IN UKRAINE

ABSTRACT: The publication presents a number of problems that affect selected areas of social security in connection with the war in Ukraine. A thesis was put forward that it is assumed that migrations caused by the war in Ukraine contributed to the instability of some areas of social security, such as the education system, labor market or social security (limited to the need to ensure existence through the analysis of the real estate market). The aim of the article is to determine the impact of these migrations on the areas of social security mentioned in the hypothesis. In connection with the above, the author defined the phenomenon of migration, the terms refugee and social security, discussed the statistics related to the phenomenon of migration, and indicated institutional and legal forms of assistance for Ukrainians. Based on quantitative and qualitative research – carried out by people and institutions such as the School with Class Foundation, real estate market experts, a study commissioned by the Commissioner for Human Rights, and publicly available statistics of the Border Guard and the Office for Foreigners – the author characterized instabilities in the education system, labor market, and real estate market.

KEYWORDS: education system, migration, refugees, social security, war in Ukraine

WPROWADZENIE

Prawie już dwa lata doświadczamy skutków wojny na Ukrainie. Jednym z nich jest napływ migrantów do naszego kraju i pomoc oferowana im przez zwykłych ludzi, jak i przez system państwowy. Obie autorki mieszkają w stolicy, a pracują w Państwowej Akademii Nauk Stosowanych w Chełmie i od początku wojny obserwują poczynania obywateli i instytucji w środowisku warszawskim i chełmskim. Dzięki temu zaobserwowały bezpośrednio, jak dobiega obywatelska pomoc w powiecie chełmskim i Warszawie (m.in. dostarczanie żywności i środków higienicznych oraz ich zbiórki, darmowe posiłki, organizacja miejsc pobytu i przewozu do nich, wsparcie finansowe, poszukiwanie i wykorzystywanie tłumaczy) przerodziła się w pomoc zinstytucjonalizowaną (m.in. prawną, medyczną, socjalną). Obserwacje te pozwoliły także na dostrzeżenie wielu problemów, które mogą stać się obszarem analizy badawczej. Jednym z nich jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie: Jak migracje powodowane wojną na Ukrainie wpłynęły na bezpieczeństwo społeczne w Polsce? Autorki postawiły hipotezę, w której przypuściły, że migracje powodowane wojną na Ukrainie spowodowały niestabilność części obszarów bezpieczeństwa społecznego Polski, takich jak system edukacji, rynek pracy czy bezpieczeństwo socjalne (ograniczone do potrzeby zapewnienia bytu poprzez analizę rynku nieruchomości). W związku z tym celem artykułu jest określenie wpływu tych migracji na wymienione w hipotezie obszary bezpieczeństwa społecznego. Tak sformułowany główny cel badań należy uszczegółowić, odnosząc się do definiowania zjawiska migracji i bezpieczeństwa społecznego, wskazania statystyk odnoszących się do badanego zjawiska migracji, omówienia form pomocy dla Ukraińców oraz scharakteryzowania niestabilności w obszarze systemu edukacji, rynku pracy i rynku nieruchomości.

Artykuł powstał na podstawie badań jakościowych (m.in. analiza materiałów źródłowych, synteza zebranego materiału badawczego, wnioskowanie) opartych na badaniach ilościowych przeprowadzonych przez takie osoby i instytucje jak Fundacja Szkoła z Klasą, ekspertów rynku nieruchomości czy badaniach zleconych przez Rzecznika Praw Obywatelskich oraz ogólnodostępnych statystykach Straży Granicznej i Urzędu do spraw Cudzoziemców. Podczas zgłębiania powyższej tematyki autorki sięgnęły m.in. do wskazanych źródeł: publikacji J. Gierszewskiego, Ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, konwencji genewskiej z 1951 r. czy Białej Księgi Bezpieczeństwa Narodowego RP.

SKALA MIGRACJI Z UKRAINY

Rozważania dotyczące migracji i uchodźstwa należy rozpocząć od interpretacji tych pojęć. W słowniku języka polskiego znajdziemy wskazanie, że migracja to „masowe przemieszczanie się ludności, zwykle w poszukiwaniu lepszych warunków życia”¹. Jest to jedna

¹ *Słownik Języka Polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/sjp/migracja;2567820.html> (14.11.2023).

z najprostszych definicji mająca charakter ogólny. Bardziej szczegółowa i odpowiadająca potrzebom artykułu jest definicja prezentowana przez Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (*United Nations High Commissioner for Refugees – UNHCR*) – „migracja – każdy rodzaj przemieszczania się ludzi, nie tylko z zamiarem krótkotrwałym lub tymczasowym, przez granicę międzynarodową lub w państwie. Często jest stosowana w celu uwzględnienia ruchów przymusowych, jak i dobrowolnych”². Pokazuje ona kwestie związane z możliwością dobrowolnej lub przymusowej migracji, która prowadzi nas do zjawiska mieszanej migracji (jako przemieszczania się: migrantów, np. poszukujących pracy czy w wyniku repatriacji, uchodźców, np. w wyniku wojny czy prześladowań). W poniższym artykule słowo migracja będzie zatem odnoszone także do przemieszczania się (migracji) uchodźców.

W ogólnym rozumieniu każdy uchodźca jest migrantem, ale nie każdy migrant jest uchodźcą. Terminy migrant i uchodźca bardzo często są używane jako synonimy, ale podstawową kwestią je różniącą jest to, że tylko uchodźca jest terminem zdefiniowanym w prawie międzynarodowym. Zgodnie z konwencją genewską z 1951 r., za uchodźcę uważa się osobę, „która na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu poglądów politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, oraz nie może lub nie chce z powodu tych obaw skorzystać z ochrony tego państwa”³. Dodatkową przesłanką może być także indywidualna obawa przez którymś z rodzajów wymienionych w definicji prześladowań.

W tym miejscu należy wskazać, jaki status mają Ukraińcy w Polsce, którzy przybyli do naszego kraju po 24 lutego 2022 r. Jak zauważono wcześniej, w mediach dominuje przekaz, w którym wskazuje się, że są uchodźcami. Z prawnego punktu widzenia, zgodnie z art. 2 pkt 6 Ustawy z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, obywatele Ukrainy mają status ochrony czasowej, co jest formą ochrony międzynarodowej obok statusu uchodźcy i ochrony uzupełniającej⁴. Pomimo tego w dyskursie publicznym traktowani są jako uchodźcy. Sformułowanie to w odniesieniu do Ukraińców pojawia się chociażby w przywoływanych przez autorki badaniach CBOS (w tym kontekście będzie także przez nie używane).

Obecnie jesteśmy przeładowani medialnymi informacjami dotyczącymi skali migracji Ukraińców od rozpoczęcia wojny na Ukrainie. Warto jednak uświadomić sobie, że od około dekady nasz kraj jest celem głównie migracji ekonomicznych Ukraińców. Od 2013 roku możemy zaobserwować stale rosnący napływ ludności ukraińskiej do Polski, co widać w statystykach Urzędu do spraw Cudzoziemców na wykresie 1.

² *Definition of migration UNHCR*, <https://emergency.unhcr.org/protection/legal-framework/migrant-definition> (14.11.2023).

³ Konwencja dotycząca statusu uchodźców sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r., Dz.U. z dnia 20 grudnia 1991 r., art. 1, A3.

⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz.U. 2023 poz. 103.

Wykres 1. Obywatele Ukrainy posiadający ważne zezwolenia na pobyt w latach 2013-2021
 Źródło: *Obywatele Ukrainy w Polsce – raport*, <https://www.gov.pl/web/udsc/obywatele-ukrainy-w-polsce--raport> (11.05.2023).

Zasadniczym powodem migracji do Polski w okresie 2013-2021 były potrzeby ekonomiczne związane z poszukiwaniem pracy (80% wskazań), głównie osób młodych w wieku 19-40 lat (60% wszystkich osób). Województwami, w których przebywało najwięcej Ukraińców, były mazowieckie, małopolskie, wielkopolskie. Przytoczone dane obrazuje wykres 2.

Wykres 2. Podział obywateli Ukrainy z zezwoleniami na pobyt ze względu na cel pobytu, wiek i region
 Źródło: *Obywatele Ukrainy...*, op. cit.

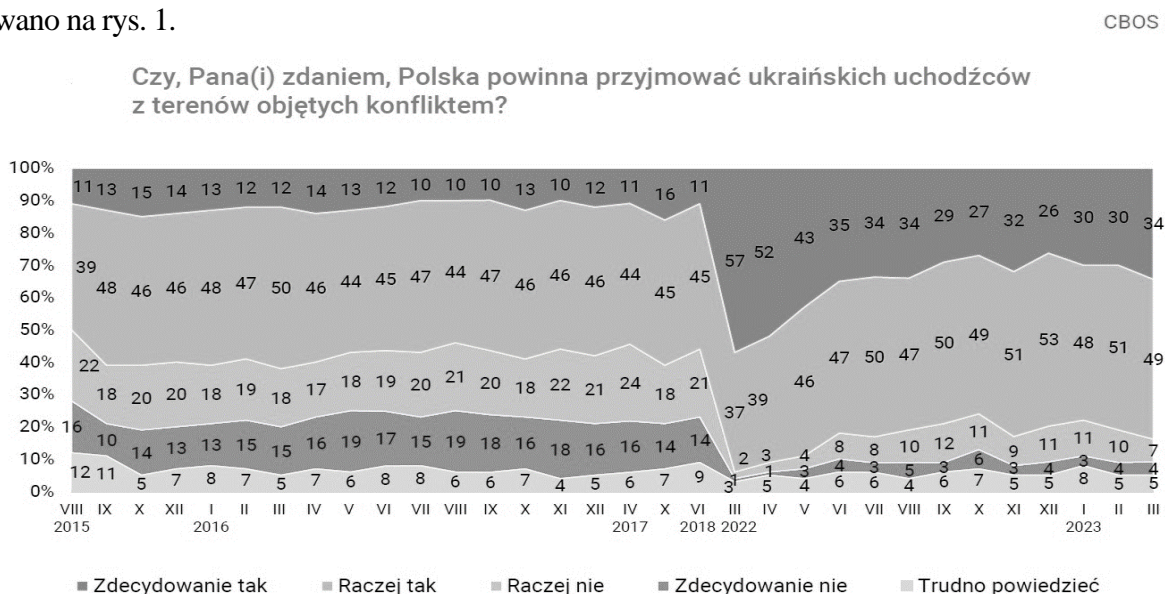
Jeżeli chodzi o skalę migracji po wybuchu wojny na Ukrainie, z danych Straży Granicznej wynika, że od 24 lutego 2022 roku do Polski przybyło łącznie ponad 17 milionów Ukraińców,

głównie kobiet i dzieci⁵. W analogicznym okresie wyjechało z Polski 15 mln 297 tys. Ukraińców⁶. Oznacza to, że w naszym kraju przebywa około dwóch milionów obywateli ukraińskich. W Polsce mieszka 38 milionów obywateli, tak więc napływ Ukraińców to nieco ponad 5,2% w stosunku do powyższej liczby, co wskazuje, że średnio co 20 osoba w naszym kraju jest narodowości ukraińskiej. Skutkiem tego cudzoziemcy ci stają się bardziej dostrzegalni w naszym codziennym życiu. A jednym z ich podstawowych problemów może być bariera językowa.

POLSKA POMOC DLA UKRAIŃCÓW PO WYBUCHU WOJNY

Wszelakie ruchy migracyjne, niezależnie od ich podłoża czy przyczyny, mają ogromny wpływ na lokalne społeczności zarówno pod względem demograficznym, kulturowym, ale przede wszystkim z punktu widzenia gospodarczego i społecznego. Migracje, zwłaszcza że ich skala w ostatnich latach rośnie, stają się więc wyzwaniem dla bezpieczeństwa całego kraju. Polska od kilku już lat próbuje zmierzyć się z tym zjawiskiem, ale niestety w ograniczonym stopniu przygotowuje do roli gospodarza swoje społeczeństwo, czego przejawem są badania prowadzone od lat przez CBOS, z których wynika, że po 2015 roku (zamachy w Paryżu) Polacy stali się nieco mniej skłonni do przyjmowania uchodźców⁷.

Zupełnie inny obraz społeczeństwa polskiego w kontekście przyjmowania uchodźców i udzielania im pomocy klaruje się od wybuchu wojny z Rosją, choć należy podkreślić, że dotyczy on wyłącznie uchodźców z Ukrainy. Ostatni raport CBOS z kwietnia 2023 r. wyraźnie wskazuje, że 83% naszych obywateli jest przychylnych przyjmowaniu ukraińskich uchodźców⁸. Szczegóły zaprezentowano na rys. 1.

Po 24 lutego 2022 r. możemy obserwować największą mobilizację naszego społeczeństwa w XXI wieku, a skala migracji, jakiej trzeba było stawić czoła, jest największa od czasów II wojny światowej. Dziś, z perspektywy roku od wybuchu wojny, można bez wątpienia stwierdzić, że Polacy jako naród stanęli na wysokości zadania, a ich pomoc sąsiadom zza wschodniej granicy była i jest nieoceniona.

Bezinteresowna pomoc dla Ukraińców była ewenementem na skalę światową, szczególnie ze względu na to, że nie powstały obozy dla uchodźców, a Polacy chętnie ich przyjmowali do swoich domów. Pomoc miała także wymiar instytucjonalno-prawny. Do różnych form tej pomocy należy zaliczyć m.in.:

- uproszczenia graniczne: każdy obywatel Ukrainy, który będzie chciał przekroczyć polską granicę, zostanie wpuszczony, nawet bez jakichkolwiek dokumentów potwierdzających tożsamość;
- zorganizowanie punktów informacyjnych na dworach PKP w miastach wojewódzkich;
- uruchomienie dziewięciu punktów recepcyjnych na przejściach granicznych z Ukrainą;
- dostępność informacji: smsy (RCB), infolinie (+48 47 721 75 75, UDSC), specjalne strony internetowe (rządowa strona pomocy na Ukrainie);
- nieodpłatne przejazdy komunikacją (oferowane przez największe miasta końca czerwca-lipca 2022 r.);
- pomoc medyczna na takich zasadach jak dla obywateli polskich;
- dostęp do rynku pracy na takich zasadach jak dla obywateli polskich;
- dostęp do świadczeń pieniężnych i niepieniężnych (np. świadczenia rodzinne);
- możliwość prowadzenia działalności gospodarczej;
- dostęp do edukacji na takich zasadach jak dla obywateli polskich;
- stworzenie podstawy prawnej: Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa⁹.

Wskazana na końcu ustawa została znowelizowana, a najważniejsze zmiany dotyczyły: obowiązku uzyskania numeru PESEL; przedłużenia uprawnień pobytowych dla obywateli Ukrainy, wzmocnienia kontroli nad ukraińskimi cudzoziemcami, którzy są beneficjentami świadczeń socjalnych, uregulowania procedury udzielania pomocy uchodźcom w miejscach zbiorowego zamieszkania – częściowa odpłatność za zakwaterowanie, rozbudowy i dywersyfikacji systemu świadczeń dla Ukraińców, np. 2 mld zł dla polskich samorządów na zadania związane z edukacją uczniów ukraińskich¹⁰.

⁹ *Uproszczenia graniczne dla Ukraińców*, <https://www.prawo.pl/samorzad/uproszczenia-graniczne-dla-uchodzcow-z-ukrainy,513674.html>, *Legalny pobyt w Polsce dla Ukraińców* <https://infoopt.pl/legalny-pobyt-w-polsce>, <https://www.ukrainianinpoland.pl/amendments-to-the-special-law-what-awaits-ukrainians-in-poland-in-2023-pl>, <https://pomagamukrainie.gov.pl> (15.11.2023).

¹⁰ Ustawa z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2023 r. poz. 185.

Pomoc udzielona obywatelom Ukrainy była i jest bardzo szeroka, niektórzy twierdzą, że szczególnie w wymiarze instytucjonalno-prawnym (zasiłki, świadczenia pieniężne, nadawanie numeru PESEL). Autorki natomiast zadają sobie pytanie: Co by było, gdybyśmy tej pomocy nie oferowali? Możemy jedynie domniemywać na podstawie doświadczeń z migrantami państw Europy Zachodniej, że wzrosłaby przestępczość (kradzieże, włamania itp.), pojawiłoby się mnóstwo prymitywnych miejsc noclegowych (szczególnie w dużych miastach), nasiliłoby się zjawisko żebractwa. Dzięki szybkim i odpowiednim działaniom udało się uniknąć negatywnych skutków społecznych, ale nie wszystkich.

Tak duży napływ migrantów z Ukrainy stał się ogromnym wyzwaniem dla całego systemu bezpieczeństwa w naszym kraju. Choć rosyjski atak na Ukrainę był przez wielu ekspertów przewidywany, to zaskoczył on wszystkich przede wszystkim swoją skalą i niewyobrażalną brutalnością. Nic więc dziwnego, że doprowadził do ucieczki wielu milionów Ukraińców. Na napływ cudzoziemców na taką skalę trudno było się przygotować.

W swoich rozważaniach autorki zdecydowały skupić się wyłącznie na kilku elementach wspomnianego systemu, a dokładniej na aspektach bezpieczeństwa społecznego tj. wpływie fali ukraińskich cudzoziemców na system edukacji, rynek nieruchomości i rynek pracy. Z pewnością w tych obszarach państwo polskie stanęło przed ogromnym wyzwaniem.

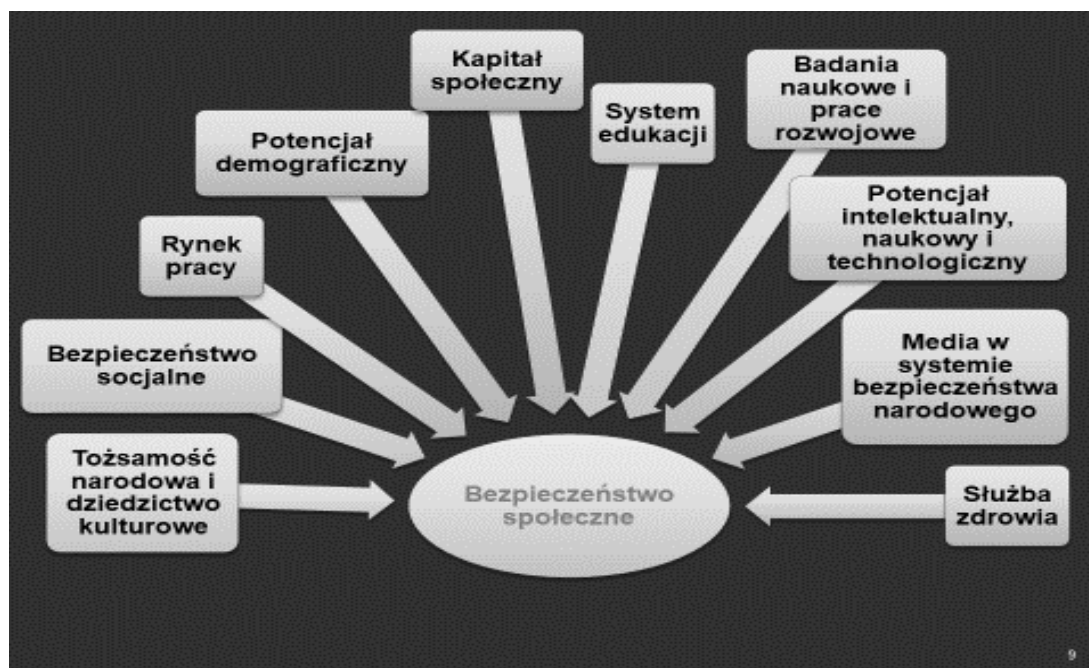
BEZPIECZEŃSTWO SPOŁECZNE I WYBRANE OBSZARY NIESTABILNOŚCI

Bezpieczeństwo społeczne jest jedną z podstawowych dziedzin bezpieczeństwa, którego obszarem zainteresowania są potrzeby społeczne. Według J. Gierszewskiego „bezpieczeństwo społeczne wiąże się z prawdopodobieństwem wystąpienia niepożądanych zjawisk (problemów) społecznych oraz ograniczeniem ryzyk związanych z przetrwaniem i jakością życia w sferze ekonomicznej i kulturowej. W ten sposób można powiedzieć, że bezpieczeństwo społeczne oznacza zdolność/funkcję państwa do przeciwstawiania się zagrożeniom wewnętrznym w obszarze społecznym”¹¹. Warto podkreślić, że podmiotem zapewniającym ten rodzaj bezpieczeństwa jest właśnie państwo i to ono poprzez swoje instytucje i odpowiednie podstawy prawne musi realizować ten obowiązek wobec swoich obywateli. Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP, ang. ILO) proponuje stosować termin bezpieczeństwo społeczne synonimicznie z ochroną socjalną i wskazuje, że jest ono prawem człowieka. Definiuje je jako „zestaw polityk i programów zaprojektowanych w celu zmniejszenia i zapobiegania ubóstwu, podatności na zagrożenia i wykluczeniu społecznemu przez cały cykl życia”¹². Obejmuje dziewięć obszarów: świadczenia na dzieci i rodziny, ochrona macierzyństwa, zasiłki dla bezrobotnych, świadczenia z tytułu wypadku przy pracy, świadczenia z tytułu choroby, ochrona zdrowia, świadczenia

¹¹ J. Gierszewski, *Bezpieczeństwo społeczne jako dziedzina bezpieczeństwa narodowego*, „Historia i Polityka” 2018, 23(30), s. 22; J. Gierszewski, A. Pieczywok, *Społeczny wymiar bezpieczeństwa człowieka*, Warszawa 2019.

¹² *International Labour Standards on Social Security*, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_067588.pdf, <https://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/social-security/lang--en/index.htm> (16.11.2023).

z tytułu starości, świadczenia z tytułu inwalidztwa i renty rodzinne¹³. Od lat 40. XX wieku MOP ustanawia podstawy prawne i regularnie wskazuje rekomendacje odnoszące się do zapewniania przez państwa bezpieczeństwa społecznego¹⁴.

Rysunek 2. Obszary bezpieczeństwa społecznego

Źródło: Opracowanie własne na podst.: *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego RP*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013.

W *Białej Księdze Bezpieczeństwa Narodowego* z 2013 roku bezpieczeństwo społeczne wyróżniono jako jedną z czterech dziedzin bezpieczeństwa (oprócz obszaru ochronnego, obronnego i gospodarczego)¹⁵. W publikacji dość szeroko omówiono różne obszary bezpieczeństwa społecznego, w sumie wyróżniono ich dziesięć, co ilustruje rys. 2. Patrząc z perspektywy tematyki artykułu, autorki uważają, że migracje Ukraińców najbardziej wpłynęły na trzy obszary tego bezpieczeństwa: system edukacji, rynek pracy i bezpieczeństwo socjalne. Pojęcie bezpieczeństwa socjalnego zostało zawężone do możliwości zaspokojenia warunków bytowych dla Ukraińców (rozumianych jako miejsce do przebywania – mieszkanie, dom). Autorki w tym celu przeanalizowały zmiany na rynku nieruchomości, obejmujące głównie wynajem i sprzedaż mieszkań.

Nie ulega wątpliwości, że Polska w przeciągu kilku tygodni od rozpoczęcia rosyjskiej inwazji na Ukrainę stała się krajem dwunarodowym, bo choć nadal Polacy stanowili w niej

¹³ Ibidem.

¹⁴ Bezpieczeństwo społeczne jako prawo człowieka zostało uznane i podkreślone przez MOP już w Deklaracji z Filadelfii z 1944 roku.

¹⁵ *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego RP*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2013.

zdecydowaną większość, to obecności Ukraińców, zwłaszcza w największych miastach, po prostu nie dało się przeoczyć¹⁶.

Z punktu widzenia bezpieczeństwa społecznego warto zwrócić uwagę na relacje społeczne występujące pomiędzy przedstawicielami obu narodów. Z pewnością tym relacjom pomogło posiadanie wspólnego wroga – Rosji, ale największe znaczenie dla wykształcenia się więzi miała zdecydowanie skala pomocy udzielonej przez Polaków Ukraińcom. Minął jednak rok i oprócz pozytywnych aspektów oraz relacji pełnych empatii, wzruszeń i współczucia pojawiło się też szereg problemów, z którymi trzeba było się zmierzyć, szczególnie w wymiarze logistycznym, finansowym czy prawnym.

SYSTEM EDUKACJI

W pierwszej kolejności autorki pragną zwrócić uwagę na problem niedostatecznego dostosowania polskiego systemu edukacji do wymagań postawionych mu odnośnie do zapewnienia możliwie najlepszych warunków do nauki najmłodszym Ukraińcom. Sprawa okazała się tyle skomplikowana, że w naszym systemie w kwietniu 2022 r. znalazło się ponad 193 tys. dzieci i młodzieży z Ukrainy. Zaś dane z 14 lutego 2023 r., czyli po roku od rozpoczęcia wojny, pokazują, że nadal z polskich szkół korzysta 187,9 tys. obywateli ukraińskich. Szczegóły dotyczące poszczególnych poziomów edukacji zaprezentowano na rys. 3.

- Edukacja przedszkolna** – ok. 43,8 tys. dzieci z Ukrainy;
- Szkoły podstawowe** – ok. 116,9 tys. dzieci z Ukrainy;
- Szkoły ponadpodstawowe** – 27,2 tys. młodzieży z Ukrainy.

Rysunek 3. Liczba dzieci ukraińskich w polskich szkołach w lutym 2023 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie A. Matłacz, *W polskich szkołach i przedszkolach uczy się 187,9 tys. dzieci z Ukrainy*, <https://www.prawo.pl/oswiata/ukrainskie-dzieci-w-polskich-szkolach,520015.html> (9.05.2023).

Jeśli chodzi o konkretne miejsca, w których mamy obecnie najwięcej uczniów z Ukrainy, to przoduje tu województwo mazowieckie – 33,6 tys., następnie województwo śląskie – 21 tys. i dolnośląskie – blisko 21 tys. Zaś wśród miast zdecydowanie na pierwszym miejscu znajduje się Warszawa, w której ukraińskie dzieci stanowią 5% wszystkich uczniów i jest ich w systemie edukacji aż 17,2 tys.¹⁷.

¹⁶ M. Duszczyk, *Pomiędzy dwoma kryzysami migracyjnymi: Czego się nauczyliśmy, a co może nas czekać w przyszłości (RAPORT)*, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8585718,migracje-duszczyk-raport-ukraincy-granica-polsko-bialoruska.html> (14.05.2023).

¹⁷ A. Matłacz, *W polskich szkołach...*, op. cit.

Zgodnie z polskimi przepisami, a dokładniej z art. 35 prawa oświatowego: „Obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat, oraz trwa do ukończenia szkoły podstawowej, nie dłużej jednak niż do ukończenia 18. roku życia”¹⁸. Dotyczy to wszystkich dzieci, w tym również dzieci cudzoziemskich. Tym samym ukraińskie dzieci, które po wybuchu wojny znalazły schronienie w naszym kraju, powinny zostać objęte opieką polskiego systemu edukacyjnego na identycznych warunkach jak dzieci polskie. Tak też uczyniono. Wystarczyło, że rodzic złożył stosowny wniosek do dyrektora lokalnej szkoły publicznej, a jego dziecko zostało z urzędu przyjęte do danej placówki.

Już na początku tego wyzwania można było zaobserwować pewne niedociągnięcia, które niestety, patrząc z perspektywy ostatniego roku, wcale nie zostały usunięte. Finansową kwestię udało się rozwiązać i samorządy co miesiąc otrzymują zwrot kosztów za przyjęcie w poczet uczniów dzieci ukraińskich. Dane za 2022 r. podają, że łącznie przekazano samorządom 1,8 mld zł na ten cel¹⁹. Największe wymagania pojawiły się względem nauczycieli, bo to oni byli pierwszymi osobami w kontakcie z uczniem ukraińskim i to oni na co dzień starali się sprostać wszystkim oczekiwaniom. Dla ogromnej rzeszy, bo aż dla 41%, było to pierwsze zawodowe doświadczenie w pracy z uczniem innej narodowości²⁰.

Wśród problemów, które pojawiły się w ciągu ostatniego roku w systemie edukacji w związku z napływem obywateli Ukrainy, warto wymienić chociażby następujące kwestie:

- ponad połowa (56%) Ukraińców w wieku szkolnym nie pobiera nauki w polskim systemie edukacji²¹;
- spada liczba oddziałów przygotowawczych, a dzieci mimo istniejącej bariery językowej uczą się w mieszanych klasach;
- uczniowie ukraińscy mają obawy przed polskimi egzaminami;
- niewystarczające wsparcie psychologiczno-pedagogiczne;
- kwestie formalno-organizacyjne.

Patrząc szerzej na rosnącą liczbę dzieci pozostających poza naszym systemem edukacji, trzeba wyrazić zaniepokojenie tym, że nie weryfikuje się, co tak naprawdę dzieje się z tymi uczniami. Czy korzystają z ukraińskich szkół w systemie on-line, czy nie uczą się wcale. Problem jest coraz większy, bo i skala tego zjawiska niestety rośnie. Z raportu przygotowanego przez Fundację Centrum Edukacji Obywatelskiej, która dokonała na potrzeby badania zestawienia danych z Systemu Informacji Oświatowej z bazą PESEL, wynika, że od października 2022 r. liczba uczniów ukraińskich uczęszczających do polskich szkół zmniejszyła się

¹⁸ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, art. 35, Dz.U. 2023 poz. 900.

¹⁹ PAP, *W polskich szkołach i przedszkolach jest ok. 190 tys. dzieci i młodzieży z Ukrainy*, <https://www.portalsamorzadowy.pl/edukacja/w-polskich-szkolach-i-przedszkolach-jest-ok-190-tys-dzieci-i-mlodziezy-z-ukrainy,438942.html> (9.05.2023).

²⁰ M. Konczal, *Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Ten raport pokazuje, że jest jeszcze wiele do zrobienia. Co powinno się zmienić?*, <https://strefaedukacji.pl/dzieci-z-ukrainy-w-polskich-szkolach-ten-raport-pokazuje-ze-jest-jeszcze-wiele-do-zrobienia-co-powinno-sie-zmienic/ar/c5-16875723> (9.05.2023).

²¹ K. Wójcik, *Ukraińscy uczniowie rezygnują z polskich szkół*, Rzeczpospolita e-wydanie z dn. 5.05.2023, <https://www.rp.pl/cudzoziemcy/art38430891-ukrainscy-uczniowie-rezygnuja-z-polskich-szkol> (7.05.2023).

o 10 tys.²². Największy problem można zaobserwować wśród uczniów, którzy powinni pobierać naukę w szkole ponadpodstawowej. Jak wynika ze wspomnianego raportu, tylko co piąty spośród tych uczniów uczęszcza do polskiej szkoły. Ze szkół średnich zrezygnowało w ostatnich miesiącach najwięcej ukraińskich uczniów w porównaniu do niższych poziomów edukacji.

Przyczyn takiego faktu autorki upatrują w różnych kwestiach. Z pewnością, w związku ze zmianą stylu prowadzonych działań zbrojnych przez Rosję i zwiększeniem możliwości obronnych Ukrainy, w oczach przeciętnych Ukraińców sytuacja w rodzinnym kraju jest mniej niebezpieczna niż to miało miejsce w lutym czy marcu 2022 r., dlatego znaczna część z nich wróciła do swoich domów, o czym autorki wspominały już w pierwszej części artykułu.

Niestety znacznie większy problem dotyczy tej młodzieży, która w Polsce pozostała, a jednak zrezygnowała z naszego systemu edukacji. Część z nich korzysta z zajęć on-line prowadzonych przez ich lokalne, ukraińskie szkoły i trudno im pogodzić naukę w dwóch szkołach równocześnie. Tracą jednak w ten sposób kontakt z rówieśnikami, możliwość rozwoju swoich kompetencji społecznych, nawiązywania relacji. Część niestety nie radzi sobie w nowych realiach, obawia się przystępowania do polskich egzaminów np. maturalnych. Nikt jednak nie docieka, jak jest naprawdę, a młodzież niekoniecznie samodzielnie sygnalizuje, że coś jest nie tak. Wydaje się, że w tym obszarze brakuje ewidentnie woli i starań osób dorosłych, szczególnie tych sprawujących opiekę nad nieletnimi, ale i przedstawicieli naszych władz odpowiedzialnych za system edukacji, dla których pierwsze sygnały powinny być wiążące i na ich podstawie należałoby podjąć kroki w celu zbadania i wyjaśnienia zaistniałej sytuacji.

Sprawę nieco nagłośniła reakcja Rzecznika Praw Obywatelskich, Marcina Wiącka, który 21.03.2023 r. wystosował pismo do Przemysława Czarnka, Ministra Edukacji i Nauki, w którym zwracał uwagę na szereg istotnych kwestii dotyczących obowiązków państwa w obszarze zapewnienia równych szans i dobrego poziomu edukacji zarówno dla polskich uczniów, jak i uczniów z innych państw²³. Przypominał, że wykluczenie edukacyjne i idące za tym mimowolne tworzenie się zamkniętych grup pozaszkolnych może nieść za sobą bardzo negatywne skutki zarówno dla pojedynczego ucznia, jak i dla całej społeczności. Tym samym władze powinny wspomagać procesy integracji dzieci i opiekunów. Szkoła i jej otoczenie z pewnością byłyby do tego najlepszymi miejscami.

RPO zwrócił także uwagę na to, że „koszty społeczne nauki zdalnej są ogromne, nawet w przypadku dzieci bez doświadczeń wojennych. Choć ukraińska szkoła online teraz nic nas nie kosztuje, długoterminowo wszyscy możemy za nią zapłacić, a konkretnie za zaniedbanie potrzeb jej uczniów i ich integracji z polskim społeczeństwem. W Polsce może się pojawić grupa nawet 200 tys. osób, które przedwcześnie zakończyły edukację i nie znają języka”²⁴.

²² Ibidem.

²³ *Nierozwiązane problemy edukacji dzieci i młodzieży z Ukrainy. Min. Przemysław Czarnek odpowiada RPO*, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-mein-problemy-edukacja-uczniowie-ukraina> (7.05.2023).

²⁴ Ibidem.

Wskazuje dalej, że istnieje prawdopodobieństwo niezalezienia przez te osoby pracy odpowiedniej do ich potrzeb i kompetencji, co może wpłynąć na ich potencjalną marginalizację.

Jednym ze sposobów wspierania procesów integracyjnych miały być oddziały przygotowawcze dla dzieci i młodzieży z Ukrainy, których tworzenie było zalecane przez ministerstwo. Tymczasem ich tworzenie napotkało na szereg problemów m.in. finansowych, kadrowych czy infrastrukturalnych. Summa summarum, porównując rok 2023 z ubiegłym, widzimy, że ich liczba spadła z 2414 do 956 i obecnie korzysta z nich jedynie 14 414 uczniów, co stanowi zaledwie 8% wszystkich uczniów z Ukrainy. Pozostali, mimo braku znajomości języka polskiego i szeregu obaw z tym związanych, korzystają z zajęć lekcyjnych w klasach tzw. mieszanych. Rok szkolny 2023/2024, w związku z kumulacją roczników w szkołach ponadpodstawowych, zapowiada się jeszcze trudniej i może dojść do sytuacji, że warunki do nauki zarówno dla polskich, jak i ukraińskich uczniów dodatkowo ulegną pogorszeniu.

RYNEK NIERUCHOMOŚCI

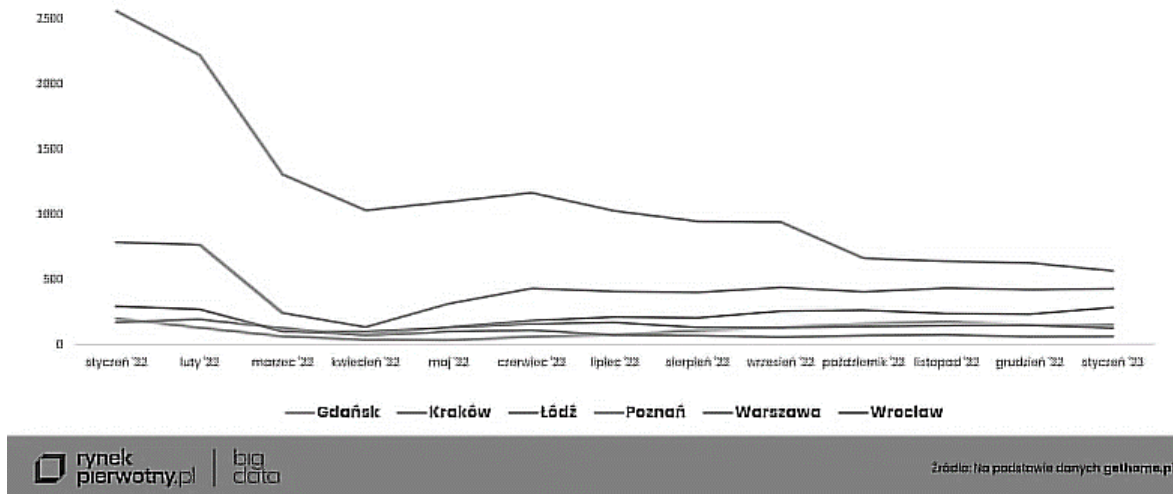
Kolejny problem, na który zwróciły uwagę autorki, dotyczy rynku mieszkaniowego, zarówno jeśli chodzi o sprzedaż, jak i wynajem. Zwłaszcza ten drugi sektor stanowił nie lada wyzwanie szczególnie dla największych miast, w których znalazło się najwięcej Ukraińców.

Ciekawe badania w tym zakresie przeprowadzili eksperci portali RynekPierwotny.pl i GetHome.pl²⁵. Z zebranych przez nich danych wynika, że napływ Ukraińców drastycznie obniżył liczbę dostępnych na wynajem mieszkań, nawet o 80%. Szczególnie trudna sytuacja była w okresie luty-kwiecień 2022 roku i najmocniej dotknęła duże ośrodki, jak Kraków, Gdańsk, Wrocław, Łódź, Poznań czy Warszawa.

Należy zauważyć, że problem braku mieszkań pojawił się wraz ze wzrostem oprocentowania kredytów mieszkaniowych i sytuacja już w 2021 roku nie należała do łatwych. Wybuch wojny w lutym 2022 roku tylko zaognił problem – liczba mieszkań kurczyła się w szybkim tempie, stawki czynszu zaś rosły. Szczegółowo tę kwestię obrazują wykresy 3 i 4, na których eksperci portali RynekPierwotny.pl i GetHome.pl zademonstrowali liczbę mieszkań na wynajem w ofercie agencji pośrednictwa w obrocie nieruchomościami w sześciu największych miastach w Polsce oraz jak wzrastały stawki czynszu w tych miastach.

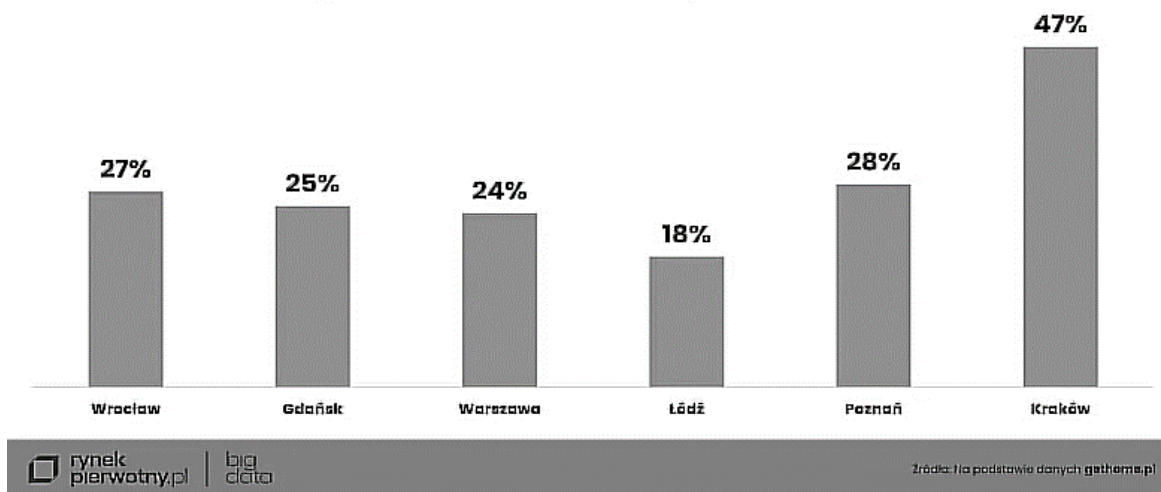
²⁵ M. Wielgo, *Jak wojna w Ukrainie wpłynęła na rynek nieruchomości?*, <https://forsal.pl/nieruchomosci/mieszkania/artykuly/8666768,wojna-w-ukrainie-a-rynek-nieruchomosci-ceny-mieszkan.html> (10.05.2023).

Liczba mieszkań na wynajem w ofercie agencji pośrednictwa w obrocie nieruchomości

Wykres 3. Liczba mieszkań na wynajem
Źródło: M. Wielgo, *Jak wojna w Ukrainie...*, op. cit.

Zmiany średnich stawek czynszu w 2022 r.

Wykres 4. Zmiany średnich stawek czynszu
Źródło: M. Wielgo, *Jak wojna w Ukrainie...*, op. cit.

Wykresy 3 i 4 doskonale prezentują sytuację na rynku nieruchomości. Polacy, którzy w związku z podwyższonym oprocentowaniem kredytów wstrzymywali się przed zakupem mieszkań, byli zmuszeni zdać się na jego wynajem. Napływ Ukraińców, który stworzył dodatkowy popyt na mieszkania, zaczął z kolei gwałtownie nakręcać stawki czynszu, których podwyżki sięgnęły średnio nawet 30%²⁶. Mimo iż sytuacja zaczęła się normalizować w drugiej połowie 2022 roku, to i tak wielu właścicieli mieszkań wykorzystało ten korzystny dla nich trend, by również przy przedłużaniu aktualnych umów o najem podnieść czynsze. Sytuacja na rynku najmu nieruchomości nie wróciła już do tej z 2021 roku.

²⁶ Ibidem.

RYNEK PRACY

Problemy na rynku pracy to kolejna kwestia nurtująca autorki. Warto nadmienić, że w Europie w związku z systematycznym spadkiem liczby ludności w wieku produkcyjnym istnieją słuszne obawy o to, że wkrótce nie będzie rąk do pracy. Prognozy mówią, że liczba osób w wieku co najmniej 80 lat w UE między 2019 a 2100 rokiem wzrośnie niemal trzykrotnie z 5,8% do blisko 15%²⁷. Zakłada się również spadek liczby ludności w Polsce do około 33 mln w 2050 roku²⁸.

Rodzi się tutaj pytanie, czy imigranci mogą stanowić wsparcie dla polskiego rynku pracy? Oczywiście, że tak, choć wśród przybyłych tak licznie Ukraińców znaczny odsetek stanowiły kobiety – matki małych dzieci, które z uwagi na opiekę nad małoletnimi nie zawsze mogły podjąć pracę. Na podstawie analizy dostępnych danych przeprowadzonych przez autorki dało się zauważyć regułę, że sytuacja Ukraińców na polskim rynku pracy jest ściśle powiązana z posyłaniem dziecka do polskich szkół. Wśród imigrantów pracujących w Polsce 60% posyłało dzieci do szkoły, wśród rodziców niepodjęających pracy w Polsce – 44%²⁹.

Do tego dochodziły inne problemy, jak bariera językowa czy dopasowanie dostępnych ofert do posiadanych przez Ukraińców kompetencji. Pojawiło się też inne zjawisko – wraz z wybuchem wojny mężczyźni, którzy dotychczas pracowali w Polsce, zaczęli masowo wracać na Ukrainę. Dotyczy to niemałej, bo blisko 1,3 mln społeczności Ukraińców pracujących przed wojną m.in. w budowlance, transporcie czy logistyce³⁰.

Zatrudnianie cudzoziemców daje wymierne korzyści polskim pracodawcom. Coraz częściej procesy rekrutacyjne są przygotowywane z myślą o zatrudnieniu cudzoziemców. Pojawiają się dodatkowe benefity, które mają ułatwić adaptację w nowym kraju. Należą do nich chociażby dofinansowania do lekcji języka polskiego czy szkolenia prowadzone częściowo w języku ukraińskim.

Szacuje się, że czterech na dziesięciu obywateli Ukrainy znalazło w Polsce zatrudnienie. Jak wynika z badania przeprowadzonego przez Manpower i Fundację Totalizatora Sportowego, 79% osób podjęło jakąkolwiek pracę, ale dążą one do tego, by znaleźć lepszą, 51% pracuje poniżej swoich kompetencji, a 13% jest usatysfakcjonowanych aktualną posadą³¹. Ogółem aż 42% firm w Polsce pod koniec 2022 roku miało wśród swoich pracowników obywateli Ukrainy³². Szczegóły zaprezentowano na rys. 4.

²⁷ K. Kucharczyk, *Wojna w Ukrainie zmieniła rynek pracy*, <https://www.rp.pl/analizy-rzeczpospolitej/art38246521-wojna-w-ukrainie-zmieniła-rynek-pracy> (9.05.2023).

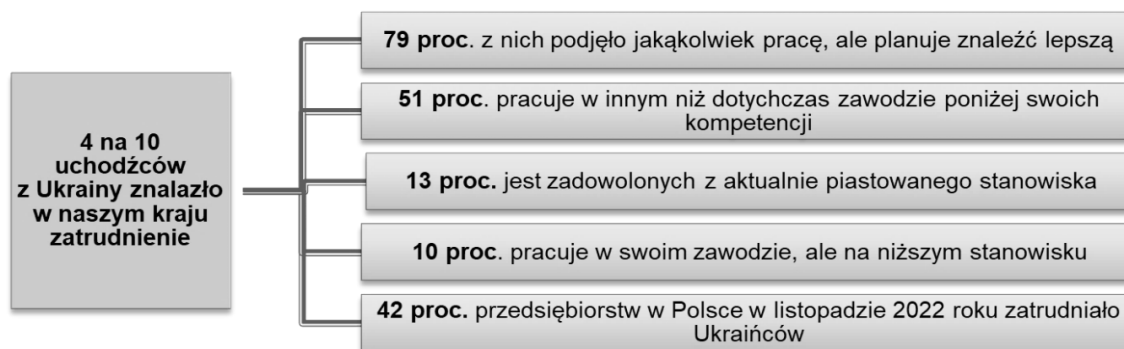
²⁸ Ibidem.

²⁹ P. Długosz, L. Kryvachuk, D. Izdebska-Długosz, *Uchodźcy wojenni z Ukrainy – życie w Polsce i plany na przyszłość*, Lublin 2022, <https://doi.org/10.52097/acapress.9788362475971> (12.05.2023).

³⁰ *Jak wojna w Ukrainie zmienia rynek pracy w Polsce*, <https://www.money.pl/gospodarka/jak-wojna-w-ukrainie-zmienia-rynek-pracy-w-polsce-6776861907364416a.html> (11.05.2023).

³¹ Ibidem.

³² *Jak wojna na Ukrainie wpłynęła na rynek nieruchomości*, <https://tvn24.pl/biznes/z-kraju/rosja-ukraina-jak-wojna-wplynela-na-rynek-pracy-w-polsce-raport-personnel-service-6772914> (dostęp: 11.05.2023).

Rysunek 4. Sytuacja na rynku pracy według Manpower i Fundacji Totalizatora Sportowego

Źródło: K. Kucharczyk, *Wojna w Ukrainie...*, op. cit.

Dane OECD mówią, że wraz z napływem obywateli ukraińskich zasoby siły roboczej w Unii Europejskiej wzrosły o 0,2-0,8 proc., czyli między 0,3-1,3 mln osób. Polska oczywiście znalazła się w gronie państw z największym wzrostem. Wyniósł on +2,1%.

Jeśli chodzi o rynek pracy, to istotną kwestią w tym obszarze były również zmiany natury prawno-organizacyjnej dotyczące legalizacji pracy cudzoziemców. W styczniu 2023 roku weszła w życie Ustawa z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw³³. Wynika z niej, że obywatele Ukrainy mają 30 dni od przyjazdu do Polski na złożenie wniosku o numer PESEL (wcześniej mieli na to aż 90 dni). Jednocześnie trwają prace nad kolejnym aktem dotyczącym zatrudniania cudzoziemców, który ma wprowadzić zmiany w obszarze zatrudniania i legalizacji pobytu obywateli innych krajów³⁴.

WNIOSKI

W Polsce obecnie przebywa ponad 2 mln Ukraińców, w szczytowym momencie było ich ponad 3,5 mln³⁵. Ich liczba nie pozostała obojętna dla omówionych w artykule obszarów bezpieczeństwa społecznego. Z jednej strony szybko zorganizowano pomoc w wymiarze instytucjonalno-prawnym, z innej – jeszcze szybciej pojawiła się pomoc ze strony zwykłych obywateli.

Brak przygotowania systemu edukacji spowodowany był głównie nagłością wydarzeń i liczbą ukraińskich dzieci, które się w nim znalazły. Główne problemy skupiają się na barierze językowej ze strony dzieci i nauczycieli oraz dzieci pozostających poza systemem edukacji. Nie są to kwestie nie do rozwiązania, ale wymagają czasu i kompleksowych rozwiązań opartych na już zdobytych doświadczeniach.

³³ Ustawa z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2023 poz. 185.

³⁴ N. Kopańska, *Wojna w Ukrainie a polski rynek pracy*, <https://superbiz.se.pl/wiadomosci/wojna-w-ukrainie-a-polski-rynek-pracy-jaki-wplyw-na-strukture-zatrudnienia-ma-konflikt-za-wschodnia-granica-aa-ra7A-DhYf-EKsw.html> (11.05.2023).

³⁵ *Ukraińcy w Polsce – dynamika populacji w latach 2022-2023*, <https://selectivv.com/ukraincy-w-polsce-dynamika-populacji/> (21.11.2023).

Rynek nieruchomości zaczyna się stabilizować, ale ceny wynajmu i zakupu nieruchomości nie wrócą do cen sprzed wojny na Ukrainie. Warto zwrócić uwagę, że wysokie ceny na rynku nieruchomości wynikają także z wysokiej inflacji i wzrostu oprocentowania kredytów.

Należy walczyć ze stereotypem – Ukraińcy zabierają Polakom pracę. Trzeba wyraźnie podkreślić, że są szansą naszego rynku pracy i wypełniają lukę w zawodach i branżach (m.in. logistyka, budowlanka), w których brakuje polskich pracowników. Szczególnie było to widoczne tuż po wybuchu wojny, kiedy wielu Ukraińców wyjechało z Polski, by walczyć o niepodległość swojego kraju.

Napływ Ukraińców z pewnością niesłuchanie zbliżył oba narody (jedność, solidarność, pojednanie). Niestety coraz częściej słyszy się też głosy sprzeciwu, zmęczenia całą sytuacją, a przecież wojna jeszcze się nie skończyła. Nasi sąsiedzi zza wschodniej granicy nadal potrzebują wsparcia.

Autorki z całą pewnością mogą potwierdzić postawioną na początku hipotezę roboczą. W sumie ponad 17 milionów obywateli ukraińskich przybyłych do Polski po wybuchu wojny na Ukrainie spowodowało niestabilność części obszarów bezpieczeństwa społecznego, takich jak system edukacji, rynek pracy czy bezpieczeństwo socjalne. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że opisane obszary bezpieczeństwa społecznego Polski nie były przygotowane na wojnę rosyjsko-ukraińską, a podjęte przez rząd i zwykłych obywateli działania przyczyniły się do stabilizowania sytuacji w powyższych obszarach. Warto jednak już dziś pochylić się nad problemami, z którymi w związku z wojną w Ukrainie musieli zmierzyć się nasi rodacy. Z obszaru bezpieczeństwa społecznego autorki omówiły tylko niektóre elementy, wskazując na istotny wpływ wojny za naszą wschodnią granicą i związanego z nią napływu Ukraińców na sferę edukacji, nasz rodzimy rynek nieruchomości czy wreszcie rynek pracy. Oczywiście, jak w każdym zróżnicowanym i turbulentnym obszarze, również i w tych można dostrzec szereg pozytywnych, jak i negatywnych elementów tego wpływu, które zostały omówione w tym artykule. Tym samym udało się rozwiązać problem badawczy i osiągnąć założony cel. Z pewnością niniejsze rozważania staną się dla autorek początkiem kolejnych dociekań z obszaru bezpieczeństwa społecznego.

BIBLIOGRAFIA

- Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego RP. 2013. Warszawa: Biuro Bezpieczeństwa Narodowego.
- Długosz Piotr, Kryvachuk Liudmyła, Izdebska-Długosz Dominika. 2022. Uchodźcy wojenni z Ukrainy – życie w Polsce i plany na przyszłość. Lublin: Wydawnictwo Academicon.
- Duszczyk Maciej. Pomiedzy dwoma kryzysami migracyjnymi: Czego się nauczyliśmy, a co może nas czekać w przyszłości (RAPORT). 11.11.2022. <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8585718,migracje-duszczyk-raport-ukraincy-granica-polsko-bialoruska.html>.
- Gierszewski Janusz, Pieczywok Andrzej. 2019. Społeczny wymiar bezpieczeństwa człowieka. Warszawa: Difin.
- Gierszewski Janusz. 2018. „Bezpieczeństwo społeczne jako dziedzina bezpieczeństwa narodowego”. *Historia i Polityka* 23(30): 21-38.

Horbaczewski Robert 2022. Uproszczenia graniczne dla uchodźców z Ukrainy. 28.02.2022. <https://www.prawo.pl/samorzad/uproszczenia-graniczne-dla-uchodzcow-z-ukrainy,513674.html>.

International Labour Standards on Social Security. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_067588.pdf.

Jak wojna na Ukrainie wpłynęła na rynek pracy. 2023. TVN. 23.02.2023. <https://tvn24.pl/biznes/z-kraju/rosja-ukraina-jak-wojna-wplynela-na-rynek-pracy-w-polsce-raport-personnel-service-st6772914>.

Konczal Magdalena. 2022. Dzieci z Ukrainy w polskich szkołach. Ten raport pokazuje, że jest jeszcze wiele do zrobienia. Co powinno się zmienić? 14.09.2022. <https://strefaedukacji.pl/dzieci-z-ukrainy-w-polskich-szkolach-ten-raport-pokazuje-ze-jest-jeszcze-wiele-do-zrobienia-co-powinno-sie-zmienic/ar/c5-16875723>.

Konwencja dotycząca statusu uchodźców sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r. (Dz. U. z dnia 20 grudnia 1991 r.).

Kopańska Natalia. 2023. Wojna w Ukrainie a polski rynek pracy. 25.02.2023. <https://superbiz.se.pl/wiadomosci/wojna-w-ukrainie-a-polski-rynek-pracy-jaki-wplyw-na-strukture-zatrudnienia-ma-konflikt-za-wschodnia-granica-aa-ra7A-DhYf-EKsw.html>.

Kucharczyk Katarzyna. 2023. Wojna w Ukrainie zmieniła rynek pracy. <https://www.rp.pl/analizy-rzeczpospolitej/art38246521-wojna-w-ukrainie-zmienila-rynek-pracy>.

Legalny pobyt w Polsce dla obywateli Ukrainy. <https://infoopt.pl/legalny-pobyt-w-polsce>.

Machniewski Szymon. 2022. Jak wojna na Ukrainie zmienia rynek pracy w Polsce. 6.06.2022. <https://www.money.pl/gospodarka/jak-wojna-w-ukrainie-zmienia-rynek-pracy-w-polsce-6776861907364416a.html>.

Małacz Agnieszka. 2023. W polskich szkołach i przedszkolach uczy się 187,9 tys. dzieci z Ukrainy. 27.02.2023. <https://www.prawo.pl/oswiata/ukrainskie-dzieci-w-polskich-szkolach,520015.html>.

Migrant definition UNHCR. <https://emergency.unhcr.org/protection/legal-framework/migrant-definition>.

Nierozwiązane problemy edukacji dzieci i młodzieży z Ukrainy. Min. Przemysław Czarnek odpowiada RPO. 2023. <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-mein-problemy-edukacja-uczniowie-ukraina-odpowiedz>.

Obywatele Ukrainy w Polsce. <https://www.gov.pl/web/udsc/obywatele-ukrainy-w-polsce--raport>.

Opinia publiczna wobec uchodźców i sytuacji migrantów na granicy z Białorusią. 2021. Komunikat z badań CBOS, nr 111/2021, Warszawa 2021.

PAP. 2023. W polskich szkołach i przedszkolach jest ok. 190 tys. dzieci i młodzieży z Ukrainy. 7.02.2023. <https://www.portalsamorzadowy.pl/edukacja/w-polskich-szkolach-i-przed-szkolach-jest-ok-190-tys-dzieci-i-mlodziezy-z-ukrainy,438942.html>.

CBOS. 2023. Polacy wobec wojny na Ukrainie, Komunikat z badań CBOS, nr 41/2023, Warszawa 2023.

Pomagam Ukrainie. <https://pomagamukrainie.gov.pl>.

Słownik Języka Polskiego PWN. <https://sjp.pwn.pl/sjp/migracja;2567820.html>.

Straż Graniczna twitter. https://twitter.com/Straż_Graniczna/status/1724320460706341024.

- Turaieva Irina. 2023. Specjalna ustawa: zmiany dla Ukraińców w latach 2023-2024 w Polsce – czy azyl zostanie przedłużony? 20.09.2023. <https://www.ukrainianinpoland.pl/amendments-to-the-special-law-what-awaits-ukrainians-in-poland-in-2023-pl>.
- Ukraińcy w Polsce – dynamika populacji w latach 2022-2023. <https://selectivv.com/ukraincy-w-polsce-dynamika-populacji/>.
- Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. 2023 poz. 103).
- Ustawa z dnia 13 stycznia 2023 r. o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2023 r. poz. 185).
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. 2023 poz. 900).
- Wielgo Marek. 2023. Jak wojna w Ukrainie wpłynęła na rynek nieruchomości? 24.02.2023. <https://forsal.pl/nieruchomosci/mieszkania/artykuly/8666768,wojna-w-ukrainie-a-rynek-nieruchomosci-ceny-mieszkan.html>.
- Wójcik Katarzyna. 2023. Ukraińscy uczniowie rezygnują z polskich szkół. 5.05.2023. <https://www.rp.pl/cudzoziemcy/art38430891-ukrainscy-uczniowie-rezygnuja-z-polskich-szkol>.